

פרק 11. בחינת הקשר בין הגיל לתוכן הסיפורים

בכל קבוצת גיל מסתמנת העדפה אופיינית של התכנים שעליהם מקובל לבסס את הסיפור: טרום-מתבגרים מרבים לספר על מעשי היום-יום שלהם; מתבגרים מרבים להצביע על לחץ נפשי; ומבוגרים נוטים להצביע על תובנה חדשה שצמחה להם מהאירועים המדווחים בסיפור.

דגמים ומאפיינים של התכנים הרעיוניים

מאחר שאמצעי ההערכה הנרטיבית תורמים להיבט התוכני של הסיפור, הרי בחינת תפוצת השימוש של סוגיהם השונים מספקת מידע גם על מאפיינים הקשורים בתכנים הרעיוניים, שעליהם נבנו הסיפורים בכל קבוצת גיל מתוך אוכלוסיית המחקר.

הניתוח האיכותי של סיפורי המאגר, בנוסף לניתוח הכמותי, מצביע על התמיינות של התכנים הנושאים כפונקציה של גיל המספרים. כל קבוצת גיל מתייחדת בהבנתה את השאלה "מהי משמעות?", ומתוך הבנה זו היא מגבשת את התוכן הרעיוני הייחודי לה.

הנה בקצרה התכנים הנושאים האופייניים לכל אחת מקבוצות הגיל:

- ◀ **טרום-מתבגרים** - במוקד סיפורם עומדת פעילות של היאחזות בשגרת החיים למרות מאורעות המלחמה.
- ◀ **מתבגרים** - במוקד סיפורם עומדת תגובה רגשית מתפרצת ומוחצנת מול הלחץ הסביבתי.
- ◀ **מבוגרים** - במוקד סיפורם עומדת תובנה רציונלית חדשה שצמחה להם ממצב העניינים המדווח.

נדגים להלן את שלושת הסוגים של התכנים הנושאים שעלו במחקר על ידי ציטוטים ממאגר הסיפורים, מלווים בניתוח איכותי פרשני וניתוח כמותי על מנת להציג את המגמות שהסתמנו בקרב כל קבוצת גיל.

א. היאחזות בשגרת החיים (תגובה אינסטרומנטלית לאירועים)

1. "כל פעם בדיוק באמצע הארוחה הייתה אזעקה" [עוז, בן 11, ט-6].
2. "שיחקנו במחבואים ופתאום הייתה אזעקה... והוא חשב שאנחנו עדיין משחקים איתו" [תום, בן 11, ט-1].
3. "ואני צריכה לעשות קשרים מיוחדים [לנעליים]... בינתיים כל ההורים שלי אטמו הכול" [מיטל, בת 11, ט-6].
4. "לא יכולתי לעשות את התשבץ והתחלתי להתעצבן" [אורי, בן 15, ה-2].

ב. החצנת רגשות (תגובה אמוציונלית לאירועים)

5. "ישבנו והקאתי בתוך המסכה" [רוני, בת 15, ה-1].
6. "לא הבנתי למה אני לא נושמת והתחלתי להיכנס להיסטריה" [לירון, בת 15, ה-3].
7. "ואז ליד כולם הייתי חייב [להשתין]" [אלעד, בן 16, ה-4].
8. "הייתי לבנה כמו קיר בערך" [נועה, בת 25, מ-8].

ג. הצגה של תובנה שנרכשה (תגובה רציונלית לאירועים)

9. "מצאתי את זה מאוד משעשע לשבת שם" [גל, בן 16, ה-7].
10. "כשאתה נמצא בחוץ, אתה פשוט מרגיש בטוח לחלוטין" [אסף, בן 25, מ-1].
11. "אין בן אדם נלחץ אז איזה דברים הוא חושב בדיוק" [גל, בן 28, מ-6].
12. "רק סתם היא בלבלה לנו את המוח שהיא לא מפחדת משום דבר" [נעמי, בת 25, מ-1].

דוגמאות (1)-(12) מציגות שלוש אופציות להתגבשות תוכן רעיוני. אף על פי שסיפורי המאגר מבוססים על אותה חוויה טראומטית (מלחמת המפרץ), התכנים שהוצגו לעיל הם תולדה של תפיסה שונה של החווים את השאלה: מהו התוכן שעליו ראוי להשתית את המשמעות העיקרית של הסיפור?

◀ **האופציה הראשונה** מוצגת בדוגמאות (1)-(4), שבהן נפרש מוקד של מתח חווייתי הנובע ממצב חדש המשבש את הפעילות היום-יומית השגרתית. המצב החדש (המציאות של המלחמה) הוא גורם חיצוני הכופה שינויים בסדר הקבוע והמוכר של הדברים בימים כתיקונם ומפר את השלווה המאורגנת והממוסדת. תגובה הממקדת את הסיפור בפרטים הקונקרטיים של שגרת החיים נקראת **"תגובה אינסטרומנטלית"**: המספר מדווח על סדרי העולם המוכרים, על ההרגלים, על פעילויות קונקרטיות, על אביזרים וכדומה.

◀ **האופציה השנייה** מוצגת בדוגמאות (5)-(8), שבהן נחשף מוקד של מתח חווייתי הנובע מהטלת הרגשית שעובר המספר (או דמות מפתח אחרת) בהשפעת הסיטואציה. תגובה הממקדת את הסיפור בצד הרגשי של החווה נקראת **"תגובה אמוציונלית"**: המספר מדווח על המצב הפנימי שלו, ופעמים רבות הוא עושה זאת בדרך עקיפה באמצעות הצגת מצב פיזי שהפענוח שלו מסגיר את מצבו הנפשי.

◀ **האופציה השלישית** מוצגת בדוגמאות (9)-(12), שבהן נחשף מוקד של מתח חווייתי הנובע מפעילות מנטלית של חשיבה על המצבים שדווחו בסיפור. תגובה הממקדת את הסיפור במחשבות של המספר על האירועים נקראת **"תגובה רציונלית"**: המספר מדווח על השוואה בין דרכי התנהגות או על הערכה חדשה של הפעולות או על הארה שנוספה לו כתוצאה מההתבוננות בדברים. התובנה החדשה שצמחה למספר מניתוח האירועים היא הדבר שעליו נראה לו ראוי לבסס סיפור. במוקד סיפורם של אלה שבחרו באופציה השלישית מצוי מבט חדש ומפוקח על עולמנו, ובעיקר על טבע האדם.

התמיינות התכנים הרעיוניים על פי גיל הנבדקים

למרות העובדה שהאירוע שעליו נתבקשו כל המספרים לספר נחוהה על ידם באותו פרק זמן ובאותן נסיבות של התרחשות חיצונית, הסתמן בקרב כל קבוצת גיל תחום עניין מרכזי וייחודי לה, שסביבו נבנתה התמטיקה של הסיפורים. הבדיקה הכמותית משקפת במידה רבה את הזיקה בין ההבשלה ההתפתחותית ובין הבחירה בתכנים הרעיוניים שהיוו את המוקדים התמטיים בסיפורים.

טבלה מס' 11.1 המוצגת להלן מתארת את שכיחות השימוש בשלושת התכנים הרעיוניים שהוצגו לעיל, על פי קבוצות הגיל שבמחקר:

טבלה מס' 11.1: שכיחות השימוש בתכנים הרעיוניים השונים על פי גיל⁹

קבוצות גיל [N]		טרום מתבגרים [20]		מתבגרים [20]		מבוגרים [20]		סה"כ [60]	
תוכן	שכיחות	אחוז	שכיחות	אחוז	שכיחות	אחוז	שכיחות	אחוז	
תגובה אינסטרומנטלית	14	70	8	40	2	10	24	40	
תגובה רגשית	5	25	11	55	7	35	23	38	
תגובה רציונלית	1	5	1	5	11	55	13	22	

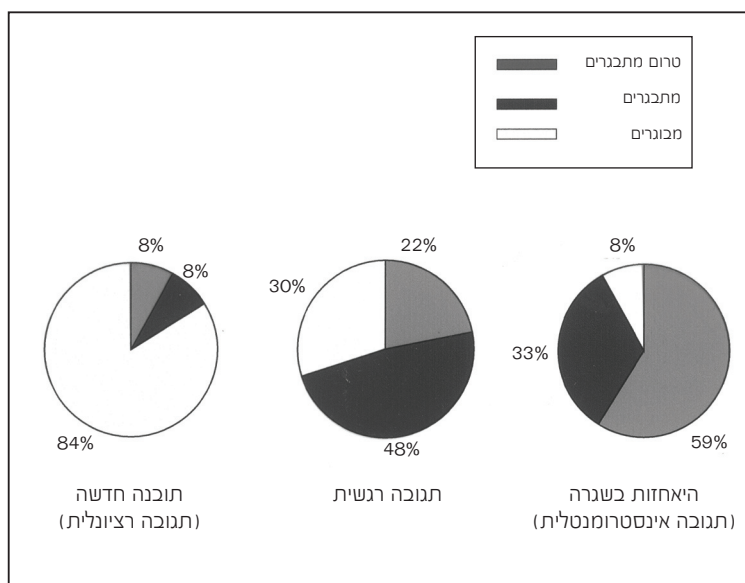
מניתוח הממצאים המוצגים בטבלה מס' 11.1 עולה כי קיים קשר בין נושאי הסיפורים ובין גיל הנבדקים: יותר **טרום-מתבגרים** בחרו במובהק (על פי מבחן χ^2) להשתית את החוויה שלהם על ההיאחזות בשגרת החיים המוכרת בתוך הנסיבות; יותר **מתבגרים** - באופן מובהק ביחס לטרום מתבגרים ובקרב למובהקות של 5% ביחס למבוגרים - בחרו להשתית את סיפוריהם

9. לא נמצאה השפעה של המגדר על תוכן הסיפורים, על כן הוא לא הוצג בטבלה מס' 11.1.

על תגובה רגשית המתפרצת בלחץ הנסיבות; ויותר מבוגרים במובהק ביחס לשתי קבוצות הגיל האחרות בחרו להשתית את סיפוריהם על תובנה חדשה שהם רכשו כתוצאה מהנסיבות. חשיבה רציונלית כתכלית המגבשת את הסיפור היא כמעט נחלתם הבלעדית של המבוגרים, ורק שני מספרים לא מבוגרים עשו בה שימוש.

תרשים מס' 11.1 שלהלן מבטא את מגמת ההתפתחות הזו. התרשים מציג את ההתפלגות היחסית (באחוזים) של המספרים שבחרו להשתמש בכל אחד משלושת התכנים הנושאים, בהתאם לקבוצת הגיל.

תרשים מס' 11.1: ההתפלגות היחסית של הבוחרים בתכנים השונים על פי גיל

מאפיינים בולטים של התוכן הרעיוני בכל קבוצת גיל

נחזור ונסכם את המאפיינים של התכנים הנושאים שהיוו את הבחירה הבולטת בכל קבוצת גיל:

◀ **טרום-מתבגרים** - נושא הסיפורים הדומיננטי אצל הטרומ-מתבגרים מתעצב באמצעות היאחזות בשגרת החיים למרות הנסיבות. סביב ההתעסקות במשחקים, בצעצועים, באיזורים ובפעולות היום-יום השגורות בעת האזעקה - נרקמת התמטיקה של יותר משני שלישים מסיפורי הטרומ-מתבגרים. דוגמה בולטת לכך היא המובָאָה שלהלן, שבה המספרת מתארת את הדבקות שלה בדובי בתוך מהומת הריצה אל המקלט: כולם היו כזה בלחץ... ואני שכחתי... היה לי כזה דובי [שקד, בת 11, ט-2].

◀ **מתבגרים** - נושא הסיפורים הדומיננטי אצל מעל למחצית מהמתבגרים מתעצב באמצעות תגובה רגשית המתפרצת בלחץ הנסיבות. במרבית המקרים נותנים המתבגרים ביטוי לתגובה זו בדרך מחוספסת, בוטה ולקונית בדיווחם על מצב פיזי המשקף לחץ נפשי. דוגמה בולטת לכך היא המובָאָה מסיפורו של הנער הלחוך, תרתי-משמע, ששחרור שלפוחית השתן שלו בנוכחות בָּאִי החדר האטום עומדת במוקד הקונפליקט שלו: ואז ליד כולם הייתי חייב [להשתין] [פלג, בן 15, ה-3].

◀ **מבוגרים** - נושא הסיפורים הדומיננטי בקרב מעל למחצית מהמבוגרים מתעצב דרך מתן פרשנות למצב העניינים או להתנהגות שלהם עצמם או של דמויות אחרות. פרשנות זו מושתתת על תובנה שרכשו על סמך הנסיבות. דוגמה אופיינית לכך היא המובָאָה שלהלן, שבה מסכם המספר באירוניה את השינוי שחל בבני אדם כאשר הם נאלצים להתמודד הלכה למעשה עם העולם האמיתי: כל האמיצים למיניהם הפכו פתאום להיות פחדנים, עכברים [יהודה, בן 31, מ-8].

ניתוח מגמת ההתפתחות בבחירת התוכן הרעיוני

תרשים מס' 11.1 הצביע על שינוי עקבי, עם העלייה בגיל, בבחירת התמטיקה הראויה להיחשב כתכלית הסיפור. שכיחות השימוש בנושא הרעיוני הדומיננטי לקבוצת גיל אחת נמצאה תמיד שונה במובהק משכיחות השימוש בו בשתי הקבוצות האחרות. יתרה מזאת, שכיחות השימוש בשלושת הנושאים בכל שכבת גיל מצביעה על כיוון התפתחותי אחיד של מעבר מדורג בין הנושאים: ככל שעולה הגיל, כך עולה שכיחות השימוש בנושאים מהרמה הגבוהה במדרג הנושאים הרעיוניים שתואר לעיל, ויורדת שכיחות השימוש ברמה הנמוכה של אותו מדרג.

המגמה של כיוון ההתפתחות מתוארת להלן כתרשים זרימה מס' 11.2:

תרשים מס' 11.2: מגמת ההתפתחות בבחירת תוכני הסיפורים

אפשר לנסח את מגמת ההתפתחות המתוארת לעיל כמעבר מהפרקטי והסובייקטיבי אל הרגשי והחברתי, ומכאן אל הקוגניטיבי-המופשט. בסיום התהליך ההתפתחותי נוטה הטקסט להישען יותר על ההכרה, דהיינו הוא טקסט יותר אפיסטמי. על קו רצף המקביל לזה שתואר כאן, דהיינו תזוזה מהקונקרטיזציה אל ההפשטה, מצביעים גם ברייטר וסקרדמליה (Bereiter & Scardamalia, 1987) בהתייחסם למתרחש באסטרטגיות המעבר מדיבור לכתבה עיונית בבית הספר.

ממצאי המחקר בהשוואה לתאוריות ומחקרי התפתחות

מאחר שהמחקר המוצג בזאת הוא רב-תחומי, כזה הנוגע גם בסוציולוגיסקיטיקה וגם בפסיכולוגיסקיטיקה, מתבקש לערוך השוואה בין מגמות ההתפתחות שעלו בו ובין תאוריות המצויות בספרות המחקר על התפתחות קוגניטיבית, חברתית, רגשית ומוסרית בקבוצות הגיל שנבדקו כאן. שתי ההקבלות הראשונות המובאות בזאת הן בין המחקר הנוכחי ובין שתי תאוריות הצומחות מתפיסת ההתפתחות הקוגניטיבית של פיאז'ה.

השוואת המחקר עם התאוריה של אלקינד

ההקבלה הראשונה היא עם התאוריה של אלקינד על החשיבה האגוצנטרית ההתבגרותית (אלקינד, 1989; 1979; Elkind, 1967). אלקינד מצביע על מנגנון התפתחותי המעביר דרך כמה שלבים את מוקד תפיסת המציאות או העצמי מהיבט אחד סובייקטיבי ומוגבל אל היבט רב-ממדי ואל השקפת עולם מדעית.

טרום-מתבגרים, על פי התאוריה של אלקינד, נותנים לעובדות פירוש מהיבט אחד - ההיבט הסובייקטיבי שלהם. בהקבלה לכך נמצא במחקרנו, שבגיל הזה רוב המספרים השתיתו את הסיפור על היאחזות בשגרת עולמם המוכר בבואם לתאר את המציאות המשוחזרת.

מתבגרים, לפי אלקינד, עסוקים עיסוק יתר בתכונותיהם, בעיקר הפיזיות, ומחשיבים מאוד, ובהגזמה, את זווית הראייה של האחר ביחס אליהם. בהקבלה לכך נמצא במחקרנו, שמתבגרים רבים מספרים על פרץ רגשות שפעמים רבות מועבר באמצעות דיווח על תגובה פיזית המסגירה רגשות (כמו: הקאתי, השתנתי, החוורת, התעלפתי), בבואם לתאר את המציאות המשוחזרת. ראוי להזכיר לעניין זה שבשימוש באמצעי ההערכה מסוג "מצב פיזי המסגיר רגשות" הסתמנה עקומת פעמון: יותר מתבגרים השתמשו בו באופן בולט (ראו פרק 9). נתון זה הולם את טענת בלוס (Blos, 1979) על ההתמקדות בגופם ועל "התפרצות של נרקיסזם בהתבגרות".

בבגרות נרכשת, על פי אלקינד, יכולת לשקף תהליכים שכליים של העצמי, לנסח השקפת עולם מדעית ואף להמשיג תהליכי חשיבה של הזולת. בהקבלה לכך נמצא במחקרנו שרוב המבוגרים בחרו להצביע על בקרה אנליטית כנושא המרכזי של סיפורם. לפי התאוריה של פיאז'ה עצמו, מבוגרים אלה מצויים בשלב-המשנה השני של ה"אופרציות הפורמליות", המאפשר חשיבה מדרגה שנייה. בשלב זה הם מבצעים "חשיבה על חשיבה" ובוחנים מתוך פרספקטיבה חדשה ובכלים מטה-קוגניטיביים את התובנות הקודמות שלהם או של אחרים ביחס למצב העניינים. הפואנטה של סיפוריהם היא המסקנה החדשה שאליה הם הגיעו בעקבות הבקרה על חשיבתם הראשונית.

השוואת המחקר עם התאוריה של קוהלברג

ההקבלה השנייה היא עם התאוריה של קוהלברג (Hersh, Paolitto & Reimer, 1979; Kohlberg, 1984; Power, Higgins & Kohlberg, 1989) על התפתחות החשיבה המוסרית. ההתפתחות המוסרית משמשת גם היא גורם בתשתית המנטלית העומדת בבסיס מגמת ההתפתחות המוצגת בבחירת נושאי הסיפורים. החשיבה המוסרית תלויה בדרגת היכולת להעריך פעולות במצבים בעייתיים. בתאוריית קוהלברג שלוש רמות התפתחותיות הנחלקות כל אחת לשני שלבים. שלבי ההתפתחות הקוגניטיבית על פי תאוריית פיאז'ה (שלעניין מחקרנו עיקר חשיבותם הוא המעבר מאופרציות קונקרטיות מוחשיות אל אופרציות פורמליות מופשטות) מהווים תנאי הכרחי לשלבי ההתפתחות המוסרית, אבל לא מספיק. רבים מנבדקיו של קוהלברג הגיעו לחשיבה מופשטת, בלא להגיע לשלב הגבוה ביותר של החשיבה המוסרית, המתבטאת בבחירה מצפונית עצמית. להבדיל מפיאז'ה, קוהלברג אינו קושר את התפתחות המוסר עם שכבת גיל, חוץ מאשר ברמה הראשונה.

ברמה הראשונה המאפיינת טרום-מתבגרים מבוססת ההכרעה המוסרית על סיפוק צורכי היחיד. בהקבלה לכך נמצא במחקרנו כי טרום-מתבגרים, יותר מהקבוצות האחרות, מעריכים את טיבם של המהלכים באוריינטציה

אינסטרומנטלית תועלתנית, והדבר בא לידי ביטוי בנושאים הפרגמטיים שלהם שנמסרו מזווית אישית. מעידים על כך הציטוטים ממחקרנו, כגון: נפלתי על היד... ואח שלי לקח אותי על הגב... לחדר מיון [ליאור, בן 10, ט-3]; או: שיחקתי בגן השעשועים... ושמעתי אזעקה... וההורים שלי סיפרו לי מה קרה [דני, בן 11, ט-7].

ברמה השנייה בתאוריה של קוהלברג - רמת "המוסכמות" - נמצאים רוב המתבגרים וחלק גדול מהמבוגרים, אשר האוריינטציה שלהם מכוונת על ידי הסדר החברתי. בהקבלה לכך נמצא במחקרנו כי בעיני רוב המתבגרים, שבירות הקודים החברתיים המוכרים היא האקט המזין את תחושת המשבר שבבסיס הסיפורים המבוססים על תגובה רגשית לנסיבות. המתבגרים מודעים לסדר החברתי ומאזכרים אותו, אבל הפואנטה היא דווקא בפריצה שלהם - אולי מעט מבולבלת ומשועשעת - מתוך סביבתם. מעידים על כך הציטוטים ממחקרנו, כגון: מצאתי את זה מאוד משעשע לשבת שם, כי אין הרבה שיחות עם השכנה [שאליה ברחנו] [גל, בן 16, ה-7]; או: כולם היו בטוחים שאני הולכת להיכנס לחדר האטום, ואז חזרתי פשוט למיטה [יפעת, בת 15, ה-8]. לכאן שייך גם סיפורה של נערה המספרת בלקוניות איך הקיאה למרות מעגלי ההגנה העוטפים, שאותם היא מפרטת בהרחבה יחסית: חיבוק ההורים, הממ"ד, שכונת היוקרה רמת אביב ג', הפטריוטים שליד השכונה ואפילו - המסכה (ראו נספח IV, סיפור ה-1).

הרמה השלישית, הגבוהה, על פי קוהלברג, מאופיינת ביכולת לבחירה מצפונית עצמית, הנבנית מתוך יכולת לחשבון נפש: בדיקת-על מבוקרת של מצב עניינים. בהקבלה נמצא במחקרנו כי מבוגרים רבים מבססים את מוקדי המשמעות על בחירה אישית או על התייחסות הכרתית אובייקטיבית, שהיא הרבה פעמים גם ביקורתית. הנה ציטוט לדוגמה ממחקרנו המתאר הלקאה עצמית: איך השארנו אותה בחוץ?! [יעל, בת 25, מ-9]; והציטוט הבא מבטא ביקורת אירונית של מי שהפך מנלעג ללועג: אני ככה מסודר אוטם את החדר, ואחותי ובעלה שום דבר... פתאום צפירות, ושתי דקות אחר

כך אחי ואחותי ספונים אצלי בבית. כל האמיצים למיניהם הפכו פתאום להיות פחדנים, עכברים [יהודה, בן 31, מ-8].

ראוי להעיר שעל פי קוהלברג, ההתקדמות על פני השלבים היא חד-כיוונית ועקבית, אך ייתכן מצב שההיערכות תתבסס על שני שלבים עוקבים (וגם בכך שונה קוהלברג מפיאז'ה). אוריינטציה כפולה זו הולמת מאוד את אותם סיפורים במחקר זה, רובם של מבוגרים, שהתבססו על מה שקראנו בפרק 10 "שקילות מהופכת", ואשר תוכניהם התבססו על תובנה חדשה של מצב נתון. דוגמה לכך מצויה בסיפורה של מספרת מבוגרת שכבר ציטטנו ממנו לעיל. הסיפור מתאר דמות של אם שפיתחה כביכול בחירה עצמית משלב מוסרי עליון, והיא "לא דואגת" כמו כל השאר; אלא שלבסוף היא מתגלה כבעלת מוסר מְשָׁלָב אמצעי, כשמתחת למיטתה מתגלות "קופסאות שימורים", בדיוק כמו אצל כולם [נעמי, בת 25, מ-1]. דוגמה נוספת מספק מספר מבוגר, שגם סיפורו כבר צוטט. הוא עבר משלב אמצעי של קבלת דין הציבור כשהיה "בתוך חדר אטום" אל השלב הגבוה של שבירת הקונצנזוס ובחירה אישית עם יציאתו "לרחובות העיר" בעת הצפירה [אסף, בן 25, מ-1].

השוואת המחקר עם מחקרים פסיכולינגוויסטיים

בנוסף להקבלות עם תאוריות מהפסיכולוגיה הקוגניטיבית-חברתית, מובאות להלן גם שלוש הקבלות עם מחקרים רלוונטיים מתחום הפסיכולינגוויסטיקה. במחקרים אלו יש כדי לתקף את מגמת ההתפתחות שעלתה מממצאי המחקר המוצג בזאת בדבר הקשר בין ביטויים לשוניים והתפתחות סוציו-קוגניטיבית כללית:

❖ **תכנים מודליים** - במחקר בין-שפתי של ריילי וחובריה (Reilly et al., 2002) בגילים הדומים לאלה של המחקר הנוכחי, נבדקו עמדות של מוענים העולות מן התכנים המודליים של המבנים שלהם, כלומר נבחנו אמירות המכילות ביטויים כגון: צריך, חייב, יכול, עשוי, מוכרח, רשאי ודומיהם (אמירות שיש בהן משום העמדת אלטרנטיבה ביחס

למצב נתון). גם ממצאי המחקר הבין-שפתי הזה מצביעים על מעברים ביכולת להתייחס אל מצבי עניינים: בגיל בית-הספר יסודי ההתייחסות נשענת על מחויבות למצב עניינים שריר וקיים (deontic modality); ובגיל התיכון (בעיקר) - ההתייחסות היא הכרתית (אפיסטמית), אובייקטיבית ומופשטת (epistemic modality) הלוקחת בחשבון אפשרות של המרה בין מצבים.

- ❖ **שבירת שגרה** - ווילקינסון (Wilkinson, 1984) מוצא שבסיפורי ילדים שבירת השגרה, שהיא לטענתו דרישה קנונית לעיצוב תוכן סיפורי, היא יכולת המתפתחת בהדרגה. כיוון ההתפתחות עובר, לדבריו, מדיווח על אירועים שווי-ערך - כאלה שאין בהם הבלטה של האחד ביחס לאחרים, אל עיצוב סיפור סביב מאורע מיוחד במינו - הבולט ביחס לשאר מרכיבי הסיפור.
- ❖ **תוכן-נושאי** - ברמן (Berman, 2000a) מצביעה על תלות בין תוכן-נושאי ובין גיל הנבדקים. בעקבות בדיקת סיפורי מתבגרים ומבוגרים היא מדווחת על מסלול ההתפתחות העובר מנושאים פיזיים וקונקרטיים אל נושאים חברתיים, ומכאן אל נושאים עקרוניים ומוסריים. נושאי הקצוות בממצאיה של ברמן דומים לנושאי הקצוות שהוצגו במחקר הנוכחי.

סיכום: הזיקה בין גיל הנבדקים לנושא השיח

- השיעור היחסי של המספרים מקבוצות הגיל השונות שבחרו בכל אחד מהתכנים, כמוצג בתרשים מס' 11.1, ממחיש את הזיקה הקיימת בין גיל הנבדקים ובין העיצוב הנרטיבי של התכנים המלכדים את סיפוריהם:
- ❖ **אינסטרומנטליות** - תכלית סיפורם של למעלה משני שלישים מהטרומ-**מתבגרים** צומחת מהקונפליקט שבשיבוש השגרה האינסטרומנטלית. הם מבטאים את דבקותם בהצגת ארגון האירועים, מצד אחד, ואת חולשתם להעריך את האירועים, מצד אחר.

- ◀ **אמוציונליות** - תכלית סיפורם של למעלה ממחצית המ**תבגרים** צומחת מקונפליקט אמוציונלי. הם מבטאים יכולת מתפתחת להתייחס אל השפעת הסיטואציה על המספר.
- ◀ **תובנה** - תכלית סיפורם של למעלה ממחצית המבוגרים צומחת מהצגה של תובנה חדשה. הם מבטאים יכולת לבצע **הַזָּרָה** ביחס להתרחשות, כביטוי ליכולתם להתבונן התבוננות-על ולבטא רעיונות מופשטים. לסיכום אפשר לומר, שהדרישה ש"נושא השיח" (discourse topic) (התוכן המרכזי שעליו מושטת הנרטיב) יהיה "מושק, מעניין ומרתק" (being interesting) (Chafe, 1994: 122), וכן שיהיה "שובר שגרה" (Wilkinson, 1984) וגם שיהיה בעל "מסר רעיוני" (Bruner, 1990) - זו דרישה שלא כל המספרים יכולים לעמוד בה, ומכל מקום יש לה פנים רבות. ממצאי מחקרנו מצביעים על **תלות רבה של הדרישה הזו בהבשלה ההתפתחותית של המספרים**. מציאותנו שלכל גיל יש תפיסה שונה באשר לשאלות עקרוניות אלו: מהו נושא "קנוני" שעליו ראוי להשתית סיפור? מהי התכלית שהמספר רוצה לחלוק עם שומעיו? איזו זווית ראייה תהפוך שרשור אירועים למרתק?